

Økonomisk Revue.

Pengemarkedet. — Kathedersocialisterne. — Arbejdsgiverkongres. — Verdensudstillingen i Wien og i Filadelfia. — Mills Autobiografi.

Krisen i Nordamerika, af hvilken vi i forrige Hæfte gave en til Begyndelsen af Oktober gaaende Skildring, mistede ved det nævnte Tidspunkt sin panikmæssige Karakter. At selve Krisen ikke dermed var forbi, er en Selvfølge. En i sit Udbrud saa voldsom Krise overstaas ikke saa let, og Virkningerne af den ville føles længe. Det maa imidlertid betragtes som et Held, at Guldagio'en, der en Tid var stegen til en foruroligende Højde, dalede hurtigere, end man havde været berettiget til at vente; ja det varede ikke længe, inden den endog gik ned under det Punkt, hvorpaa den stod før Krisen.

Krisen har naturligvis fremkaldt mange forskellige Udtalelser. En af de betydningsfuldeste er dog Præsident Grants i en Skrivelse af 6 Oktober til Mr. Cowdrey, Præsident for Continental National Bank of New York.

Grant udtaler her, at han mener, at Krisen vil give Stødet til Gjenoptagelsen af Metalbetalinger, saaledes at den «ikke vil gjøre de Enkelte halv saa megen Skade som den vil være til Gavn for Landet i det Hele.» «Vort Møntsystem,» vedbliver han, «er udgaaet af Nødvendigheden. Det har ingen Elasticitet; men i andre Henseender er det det bedste, der nogensinde er blevet udtænkt. Ingen har Mistillid til Papirdollarens Værdi; tvært imod: den modtages og opbevares med samme Villighed som Gulddollaren i tidligere Modgangstider. Paniken vil drage Opmærksomheden hen paa vort Møntsystem,

Økonomisk Revue.

Pengemarkedet. — Kathedersocialisterne. — Arbejdsgiverkongres. — Verdensudstillingen i Wien og i Filadelfia. — Mills Autobiografi.

Krisen i Nordamerika, af hvilken vi i forrige Hæfte gave en til Begyndelsen af Oktober gaaende Skildring, mistede ved det nævnte Tidspunkt sin panikmæssige Karakter. At selve Krisen ikke dermed var forbi, er en Selvfølge. En i sit Udbrud saa voldsom Krise overstaas ikke saa let, og Virkningerne af den ville føles længe. Det maa imidlertid betragtes som et Held, at Guldagio'en, der en Tid var stegen til en foruroligende Højde, dalede hurtigere, end man havde været berettiget til at vente; ja det varede ikke længe, inden den endog gik ned under det Punkt, hvorpaa den stod før Krisen.

Krisen har naturligvis fremkaldt mange forskellige Udtalelser. En af de betydningsfuldeste er dog Præsident Grants i en Skrivelse af 6 Oktober til Mr. Cowdrey, Præsident for Continental National Bank of New York.

Grant udtaler her, at han mener, at Krisen vil give Stødet til Gjenoptagelsen af Metalbetalinger, saaledes at den «ikke vil gjøre de Enkelte halv saa megen Skade som den vil være til Gavn for Landet i det Hele.» «Vort Møntsystem,» vedbliver han, «er udgaaet af Nødvendigheden. Det har ingen Elasticitet; men i andre Henseender er det det bedste, der nogensinde er blevet udtænkt. Ingen har Mistillid til Papirdollarens Værdi; tvært imod: den modtages og opbevares med samme Villighed som Gulddollaren i tidligere Modgangstider. Paniken vil drage Opmærksomheden hen paa vort Møntsystem,

og uden Tvivl faa Lovgivningen til at hæve Mangelen paa Elasticitet. Krisen har omtrent bragt Greenbacks til Pari med Sølv. Det undrer mig, at Sølv ikke allerede er kommet i Markedet. Naar det kommer — og jeg forudsiger, at det snart vil komme — ville vi have gjort et mægtigt Skridt henimod Metalbetaling. Cirkulationen af Sølv vil ogsaa have andre heldige Følger. Erfaringen viser, at Landets Omsætning behøver omtr. 40 Mill. Dol. af smaa Papirpenge som Skillement. Sølv vil efterhaanden træde i disse Papirpenges Sted og blive Værdimaaler; det vil da i en ringe Maalestok blive opsamlet. Jeg mener, at der paa denne Maade med Tiden vil blive absorberet 2—300 Mill. Dol. af den Slags Omløbsmiddel. Saaledes bliver Papirpengene fri, og vi ville nærme os Gjenoptagelsen af Kontantbetaling, hvortil vi dog tilsidst maa komme. Jeg indrømmer, at jeg sætter Pris paa en begrænset Opsamling (hoarding) af Penge. Det giver en fast Basis i Farens Tid. Men jeg vilde have, at det, der saaledes blev opsamlet, skulde være Noget, der var Værdimaaler over hele Verden. Det er Sølv Vore Miner producere næsten ubegrænsede Mængder af Sølv, og det er blevet et Spørgsmaal: hvad skulle vi gjøre dermed? Jeg mener, at det bør sættes i Cirkulation. Fra Syd- og Centralamerika kommer der Anmodning til os om at udmønte deres Sølv. Loven giver os ingen Bemyndigelse hertil. Jeg haaber, at den nu vil blive givet. Saasnart vi faa den, vil det have samme Betydning, som om vi bleve Exportører af Varer, der hidtil havde været Gjenstand for Indførsel. Vi ville faa store Ordres paa Mønter. Disse ville lyde paa Sølv, hvorimod den Betaling, vi modtage, ikke nødvendigvis behøver at være Sølv. Vi ville blive Fabrikanter af Mønter, og derigjennem faa en Fordel, ja maaske modtage en Del af Betalingen i det ædlere Metal.»

Det, der giver dette Brev Betydning, er naturligvis den Omstændighed, at det er de forenede Staters Præsident, der har skrevet det. Men Udtalelsernes Rigtighed er forøvrigt omtvistelig. Det er, som «Economist» bemærker, for det Første en faktisk Fejltagelse, naar det hedder, at Greenbacks nu staa Pari med Sølv. Sølv har tvært imod endnu saa høj en Præmie,

at neppe er det bragt i Cirkulation, før det gaar ud af den. Det kan ikke holde sig ved Siden af Papiret, og saa længe dette Forhold vedvarer, vil en Overgang til Metalsystemet ikke være mulig. Dertil kommer, at Sølv i Nordamerika kun er Skillemønt; og der er saaledes ikke nogen Væsensforskjel men kun en Gradsforskjel mellem det og Papiret. Men selv om det blev til virkelig Mønt, saa vilde det dog ikke hjælpe til Gjenindførelsen af Guld, der jo er en hel anden Værdimaaler.

Hvad nu den nordamerikanske Kriſes Indflydelse paa Europa angaar, saa var den mindre, end man havde frygtet. Dette var overordenlig heldigt; thi Forholdene, navnlig i Wien og Berlin, vare i Forvejen sørgelige nok. Navnlig det første Sted havde de en betænkelig Lighed med Tilstanden i Maj. Det virkede derfor som en Lettelse for mange beængstede Sjæle, da den østrigske Regering officielt gav Tilsagn om at komme Markedet til Hjælp. — Ogsaa i Berlin vare Forholdene meget forviklede. Her indtraf i den første Halvdel af Oktober den saa længe befrygtede Qvistorp'ske Fallit. Huset Vereinsbank H. Qvistorp & Co. var en af Tysklands bekjendteste Gründungs-Banker: i Løbet af et Par Aar har den saaledes skabt 28 Aktieselskaber. Banken og dens forskjellige Gründunger repræsenterede en Kapital paa omtrent 25 Mill. Th., der imidlertid da Falliten indtraf, kun svarede til lidt over 3 Mill., saa at en Kapital paa omtr. 22 Millioner var gaat tabt. Disse Millioner vare fordelte paa en Masse Hænder, deriblandt mange Smaakapitalister, saa at Følgerne af Falliten føles i vide Kredse. Det Eneste, der har kunnet mildne Ulykken en Smule var, at den havde været forudset allerede i længere Tid, saa at Folk havde haft Tid til at se sig om efter Redningsmidler. — Det er en Selvfølge, at denne store Fallit var ensbetydende med en Sejr for Baissepartiet. Dette Parti, der ikke har skyt at tage Tilflugt Midler til af en næsten kriminel Natur, har saa godt som i hele Oktober Maaned haft glimrende Dage. Kun mod Maanedens Slutning vandt Hausse'n nogle Sejre, hvis Varighed dog ikke var lang.

I Frankrig har Børsen, som i den senere Tid sædvanlig, holdt sig uanfægtet af Udlandets Begivenheder. Den

har kun haft sit Blik rettet paa de indre politiske Forhold, og Chambords mere eller mindre gunstige Udsigter have været Signalet henholdsvis til Hausse og Baisse. Det er altsaa klart, at det mærkelige Brev, der indløb fra «Kongen» ved Udgangen af Oktober maatte øve en afgjort deprimerende Virkning paa Børsen. Nu var jo Haabet om en bourbonsk Restauration i alt Fald for denne Gang udsukt. — Midt i Maaneden foretog den franske Bank et i lang Tid uset Skridt, idet den satte Diskontoen op fra 5 til 6 pCt. Maaske var dette til Dels begrundet i Frygten for, at Frankrig nu vilde gaa vanskeligere finansielle Tilstande i Møde. Forøvrigt havde denne Forhøjelse ingen trykkende Indflydelse paa Børsen.

Er den franske Bank sparsom med Diskontoforhøjelser, saa er man i England des mere rundhaandet hermed. To Gange i samme Uge (d. 14 og d. 18 Oktober) har Bank of England forhøjet sin Diskonto 1 pCt.: den første Gang til 6 anden Gang til 7 pCt.; og nu er den d. 1 November endog bleven sat op til 8 pCt. Disse Diskontoforhøjelser, der ikke indtraf paa den almindelige Noteringsdag (Torsdag), maa antages at være begrundede ikke saa meget i Pengemangel som i Guldrekvisitioner fra Amerika og maaske Tyskland. Samtidig med, at Bankdiskontoen er gaaet op, har ogsaa Markedets Rentefod begyndt at hæve sig, uagtet den i længere Tid holdt sig under Bankdiskontoen. Denne Bevægelse omtales med Tilfredshed af «Economist», og det kan jo heller ikke negtes, at den Tilstand, hvor Bankens Diskonto er meget betydelig, medens man paa Markedet ikke kan faa nogen tilsvarende Rente for sine Penge, er mindre normal.

Ogsaa den danske Nationalbank har set sig foranlediget til en Diskontoforhøjelse, idet den netop nu (d. 4de November) har sat Diskontoen til $5\frac{1}{2}$ à 6 pCt.

— I Tyskland har der i Oktober Maaned været afholdt et Par Kongresser, hvorpaa økonomiske Spørgsmaal ere blevne forhandlede.

Den første af disse var den anden kathedersocialistiske Kongres i Eisenach, der aabnedes den 12te Ok-

tober. Forsamlingen var ikke talrig, kun omtr. 100 Medlemmer, og den bestod navnlig af unge Embedsmænd, navnlig Professorer, Literater, samt nogle Godsejere og Fabrikanter. Forhandlingerne drejede sig om Fabriklovgivningen og om Aktievæsenet, hvorimod Beskatningsspørgsmaalet maatte udgaa a Dagsordenen. Vi skulle ikke referere de forøvrigt ganske interessante Forhandlinger, da der i danske Blade (i alt Fald «Dagbladet») er givet udførlige Referater af dem; men vi skulle indskrænke os til en kort Bemærkning om Kongressens Karakter.

Det maa da i saa Henseende siges, at Kathedersocialisterne i Aar havde en noget mere spagfærdig Karakter end i Fjor, og det synes, at de ligesom søge at kaste et Glemselens Slør over visse radikale Ytringer i den navnkundige Tale, hvormed Professor Schmoller aabnede Kongressen i Fjor. Ganske vist udvikledes der af en enkelt Taler, Professor Wagner, meget yderliggaaende Anskuelse, og i de af ham stillede Forslag udtaltes der i Grunden en Fordømmelsesdom over Aktievæsenet. Men Forsamlingens første Talere imødegik paa Bestemtteste Professor W., og hans Forslag bleve kun vedtagne i en aldeles modificeret Skikkelse. Forsamlingen var i det Hele saa moderat, og de Anskuelse, der forsvaredes i den, vare saadanne, at det er vanskeligt at se, hvorfor Striden mellem de «abstrakte» og de «realistiske» Nationaløkonomer skulde være uforsonlig. Kathedersocialisterne have selv betegnet sig som «et tredje Agitationsparti», der skulde træde «mæglende op mellem de to Extremer, Manchesterskolen og Socialismen». Men hvorledes ville de udføre denne Mægling? Have de gjort sig denne Opgaves Vanskelighed klar? Dette synes tvivlsomt; og det synes, som om de i det Hele ikke rigtig vide, hvad de ville. Kathedersocialisterne kunne ganske vist gjøre nogen Gavn ved paa deres Kongresser og i den af dem stiftede «Verein für Socialpolitik» at fremdrage forskellige vigtige økonomiske Spørgsmaal. Men deres Krav paa at betragtes som en ny selvstændig økonomisk Skole er mere tvivlsomt.

— Den anden økonomiske Kongres, vi skulle omtale, er den i Dagene 23—25 Oktober i Leipzig afholdte anden tyske Arbejdsgiver-Kongres.

Det første af disse Møder, de saakaldte »Arbeitgeber-Verbandstag«, afholdtes i September forrige Aar i Dresden, hvor et betydeligt Antal Haandværksmestre fra Nord- og Sydtyskland samledes navnlig for at forhandle om, hvad der kunde gjøres for at forebygge de stadige omsiggribende Strikes. Man havde paa Mødet i Dresden besluttet at sætte lige over for Arbejderforeningerne et Forbund af Arbejdsgivere. Derhos havde man indgivet til Rigsdagen en Del Petitioner, der bl. A. androge paa Svendepøvernes Gjenindførelse, Ordningen af Arbejdernes Syge- og Alderdomskasser, Oprettelsen af Voldgiftsretter, der skulle afgive Kjendelser i Stridigheder mellem Arbejdsherrer og Arbejdere m. M. Rigsdagen havde imidlertid ikke gjort Noget i disse Sager. Herover udtaltes der nu levende Beklagelser paa Mødet i Leipzig. Endvidere forhandles her om Læringlevæsenet. De Anskuelser, der gjordes gjældende i disse Forhandlinger, gik bl. A. ud paa, at de gamle lavsmæssige Bestemmelser om ens Læretid for alle Læringer skulde søges gjenindførte. I Tyskland har der jo i det Hele i den senere Tid begyndt at røre sig Stemninger for de middelalderlige Institutioner, og særlig for Lavsvæsenet. Det er ikke ubekjendt, at i alt Fald en Del af Kathedersocialisterne dele disse Sympathier.

— Den mest storartede Industriudstilling, man hidtil har set, Verdensudstillingen i Wien er da bleven sluttet d. 2 November. I finansiell Henseende var Udstillingen som bekjendt totalt mislykket, idet Indtægterne ingenlunde naaede det paaregnede Beløb, og Udgifterne langt overskredte det. Hvad Udbyttet i industriel Henseende angaar, ere Meningerne mere delte. Men der kan dog vist næppe være stor Tvivl om, at det for Danmarks Vedkommende er omtrent lig Nul. Danmark forsvandt ganske i Mængden. Og de Faa, der alligevel have faat Øje paa vor forsvindende Udstilling, have — derom ere alle Besøgere af Udstillingen enige — i ethvert Tilfælde faat

et aldeles vrangt Billede af vor økonomiske og industrielle Stilling.

Verdensudstillingerne have efterhaanden udviklet sig i en beklagelig Retning af Humbug. Men det er nu engang blevet til en Slags Nødvendighed for de store Stater at have deres Udstilling; navnlig gaa Bestræbelserne ud paa at overbyde hverandre i det Storslaaede, det Overordenlige, det Pragtfulde; thi den ene tør jo ikke staa tilbage for den anden. — Det var at vente, at Nordamerika nu ogsaa maatte se at komme med. De forenede Staters Præsident har da ogsaa for ikke længe siden udstedt en Indbydelse til en international Kunst- og Industriudstilling i Filadelfia i 1876, Hundredaarsdagen for Republikens Grundlæggelse. Udstillingen skal vare fra den 19 April til den 19 Oktober 1876.

— Til Slutning skulle vi omtale en Bog, der nylig er udkommen i England, hvor den har gjort stor Opsigt. Det er John Stuart Mills Autobiografi. Efter engelske Blade at dømme har den Krav paa den allerstørste Opmærksomhed, og det er derfor særdeles glædeligt, at en dansk Oversættelse af den er bebudet.

Et engelsk Blad begynder sin Anmeldelse af denne Bog med den Bemærkning, at det at skrive en paalidelig Biografi er et overordenlig vanskeligt Arbejde, og at en Autobiografi «næsten overstiger menneskelige Kræfter». Mill har imidlertid løst denne Opgave, og havde han ikke skrevet Andet end sin Autobiografi, saa vilde dette Værk dog være nok til at give ham Plads blandt Englands første Forfattere. Værket er fra Formens og Indholdets Side et Mesterværk. Stilen er, som man kjender den fra Mills øvrige Værker, rolig, fordringsløs og naturlig, om end maaske noget tør, men fremfor Alt klar. Hele Fremstillingen bærer Præg af Oprigtighed og Sandhedskjærlighed. Det har ikke udelukkende været Mills Tanke at fremstille for Læseren et Liv, der utvivlsomt indeholder meget Lærerigt; nej, det, det fortrinsvis var ham om at gjøre, var at yde sin Fader og sin Hustru Relfærdighed.

Mill skylder sin Fader den fuldstændigste, den grundigste

Opdragelse, og Skildringen af denne udgjør en væsentlig Bestanddel af Bogen. «I en Alder af kun 14 Aar havde han en fuldstændigere Opdragelse, end hvilkensomhelst Mand, der tager Universitetets højeste Grader.» Mills Undervisning synes at være begyndt ved hans Fødsel. I hvad Alder han var Engelsk fuldkommen mægtig, vides ikke; men kun tre Aar gammel begyndte Faderen at undervise ham i Græsk. Da han var syv Aar gammel, havde han læst alle betydeligere græske prosaiske Forfattere. Saa begyndte han paa Latin, og i en Alder af en halv Snes Aar havde han forfattet sit første selvstændige Arbejde: en temmelig omfangsrig Fremstilling af Roms Historie. Og dog var her ikke Tale om nogen Overfyldning: alt det Læste blev fuldkommen vel tilegnet. Æren herfor giver Mill udelukkende sin Fader og hans fortrinlige Undervisningsmaade; og idet han mener om sig selv, at han i Lærenemme, Hukommelse og Energi snarere stod under end over det Almindelige, tror han, at ethvert ordenlig begavet Barn maatte kunne lære det Samme! Med Rette bemærker en engelsk Anmelder, at en saadan Udtalelse vidner om den fuldstændigste Mangel paa Kjendskab til andre Børn, da det dog maa være indlysende, at Forsøg paa at proppe saadanne Masser i et almindeligt Barn, vilde gjøre det til Idiot. Det var i Virkeligheden Skyggesiden ved Mills Opdragelse, at han ikke lærte andre Børn at kjende. ~~I en senere Alder trak Mill sig tilbage til et næsten fuldstændigt Eneboerliv, hvori han fandt Behag og som han meget anbefaler; men det er ikke usandsynligt, at det er det, der er Skyld i hans Mangel paa Blik for mange af Livets Forhold, og i den Ensidighed, der ikke kan frakjendes flere af hans Værker.~~

Hvad der er særlig karakteristisk for Mills Opdragelse, er dens Skepticisme. Hans Fader var blottet for al Religion; han var en fuldstændig Skeptiker. Ja han havde endog ligefrem «Modbydelighed for Religion», idet han betragtede denne «ikke blot som en aandelig Forvildelse, men som et moralsk Onde». Han betragtede Religionen som «Moralens største Fjende». «Jeg er», siger Mill, «et af de meget faa Exempler i dette Land paa Folk, der ikke have kastet Religionen overbord; thi jeg har aldrig haft nogen Religion. I saa Henseende

voxede jeg op i en aldeles negativ Tilstand. Jeg betragtede Nutidens religiøse Tro med samme Øjne som Oldtidens: som Noget, der ikke kom mig ved.»

Vi skulle ikke opholde os længere ved dette Punkt; vi skulle kun anføre at den engelse Anmelder W. A. Hunter mener, at «denne Autobiografi vil for stedse tilintetgjøre den taabelige Ide, at moralsk Fortrinlighed skulde være uforenelig med fuldstændig Mangel paa religiøs Tro.»

Det er Læserne bekjendt, hvilken glødende Kjærlighed Mill nærede til sin Hustru, til hvem han først i 1850 blev viet, efter tyve Aars Bekjendtskab, for knap 8 Aar efter at skulle skilles fra hende for evig. Denne Kjærlighed, der paa mange Steder i det foreliggende Værk lyser igjennem, antog næsten Karakteren af Afguderi. Der er ingen Tvivl om, at hans Hustru har haft en stor Indflydelse paa ham, ogsaa som Forfatter, uagtet man naturligvis ikke kan give en saa blind Beundrers Udsagn fuld Tiltro i dette Punkt. Naar hun, som Mill siger, har taget en saa væsenlig Del i hans Arbejder, og naar han skylder hende saa mange af sine Ideer, saa tør det maa-ske antages, at dette navnlig gjælder om de humane, de filantropiske (og socialistiske?) Ideer, der findes i hans Værker. Sikkert er det, at hun har haft en væsenlig Indflydelse paa hans Opfattelse af Kvindesagen. Ligeledes har hun i Forening med Mill udarbejdet den berømte lille Bog «On Liberty», og hvad det bekjendte Kapitel i hans «Political Economy» «Om Arbejdsklassens sandsynlige Fremtid» angaar, saa erklærer Mill, at det «fuldstændigt» skyldes hende.

Selv om danske Læsere skulde føle sig ilde berørte af adskillige af den radikale Fritænkens Anskuelser, saa turde det dog være sandsynligt, at Læsningen af Autobiografien i flere Henseender vil være særdeles lærerig.

Kjøbenhavn d. 5 November.

A. P.
